

Nr 5.

Av herrar **Fehr** och **Kobb**, om begränsning av de år 1925 beslutade regementsindragningar och kaderbeskärningar inom truppförbanden.

Flera skäl talade för att vid föregående års riksdag icke ånyo taga upp försvarsfrågan eller betydelsefulla delar av densamma. Den synnerligen skarpa kritik, som på många håll riktades gentemot 1925 års försvarsordning, syntes lämpligen i de punkter, där detta redan under år 1926 var möjligt, böra få tid att värdesättas av erfarenheten och verkligheten. Det syntes vidare möjligt att vid innevarande års riksdag vidtaga eventuellt erforderliga rättelser och kompletteringar, innan den nya organisationen vid årsskiftet 1927—1928 skulle träda fullständigt i kraft. Slutligen var det av betydelse att erfara resultatet av det avrustningsarbete bland övriga stater, som i vårt land genom 1925 års beslut i viss mån diskonterats, och som 1926 väntades genom den förberedande avrustningskonferensen i Genève giva stöd för de i vårt land vidtagna åtgärderna.

Utan att här ingå på en närmare redogörelse för den förberedande avrustningskonferensens arbete eller det allmänna läget i fråga om rustningar ute i världen, måste det erkännas dels att avrustningsarbetet tyvärr ingalunda motsvarar, vad man åren närmast efter kriget allmänt hoppades, dels att ej heller vårt lands exempel från 1925 — »den mest omfattande nedrustning, som något land frivilligt vidtagit» (Soc.-Dem. den 27 dec. 1926) — ens tillnärmelsevis vunnit efterföljd i något annat land, som fritt får besluta om sina angelägenheter.

Även om man ställer sig tvivlande mot en alltför pessimistisk uppfattning om det allmänna världsläget lika väl som gentemot den skarpa kritiken mot allt i 1925 års försvarsordning, är det dock uppenbart, både att denna försvarsordning lider av allvarliga brister, och att den med bekymmer ses av stora delar av vårt folk. Det skulle otvivelaktigt innebära ett steg i utjämnande riktning mellan olika meningsgrupper och samtidigt innebära en onekligen önskvärd förbättring av 1925 års försvarsordning, om vid innevarande riksdag fattades beslut, icke att uppriva 1925 års försvarsordning, men väl att vidtaga en del betydelsefulla kompletteringar av densamma. Det bör ej förbises betydelsen av att försvarsfrågornas behandling blir en annan, än som hittills varit vanlig, och det vore önskvärt att undvika såväl fortsatta strider av sådan natur, som 1914 och 1925 framkallades, som den känsla av bitterhet, som utgången i båda fallen på olika sidor förorsakat.

Ur denna synpunkt har det av de sakkunniga rörande flottans ersättningsbyggnad utformade förslaget med tillfredsställelse hälsats såsom ett utslag av en annan och ny uppfattning. Det bör erinras om att ifrågasvarande anslag av försvarsrevisionens majoritet föreslogs till 5 milj. kronor, av dess reservant herr Ekman till 2 milj., och att nämnda sakkunnige nu enats om 10,539 milj. förutom ökade personal- m. fl. kostnader. För en i förhållande till den effektiva försvarskraftens höjning vida lägre procentuell höjning av vissa anslag i fråga om armén skulle en mycket stor förbättring av vår försvarskraft kunna erhållas och detta med 1925 års härordning som grund.

Det är tydligt, att för närvarande och den närmaste framtiden vårt försvar alltjämt måste vara så organiserat som i det senaste liberala programmet angivits, nämligen *så att vid krigsfara ett uttagande av landets hela försvarskraft möjliggöres*. Vid varje härordning, som grundas på strävan att för minimum av kostnader erhålla största möjliga valuta, sker det fullständiga uttagandet av försvarskraften genom en utsvällning av den bestående organisationen, så att reservtrupper eller trupper av liknande slag uppsättas. Detta var också en av grundsatserna i den härordning, som Karl Staaff 1913 stod i begrepp att genomföra. De bristande möjligheterna i fråga om reservtrupper och uttagande av folkets försvarskraft enligt 1901 års härordning kritiserade han skarpt i sitt Karlskronatal: »Män i sina bästa år skola således i händelse av krig icke kunna tjäna fäderneslandet. Detta måste ändras. Genom att skaffa oss reservtrupper, åt vilka i första hand kunna givas de mångahanda särskilda uppgifter, som måste vara besörjda för att fälthären skall vara frigjord för striden; först genom detta utnyttja vi, vad vi äga av försvarskraft. Men härför erfordras befäl, utrustning och beväpning samt övning. Men åstadkomma vi allt detta, då kunna vi också säga, att det är en andra armé, vi därigenom förskaffat oss.»

Första villkoret för att folkkraften skall kunna utnyttjas är, att alla de, som icke av fysiska eller sociala skäl anses böra frikallas, också fullgöra sin medborgerliga skyldighet genom vapentjänst. Vid det tillfälle, då Karl Staaff gjorde sitt nyss återgivna uttalande, fanns icke någon uppdelning av de vapenföra värnpliktiga i sådana, som skulle göra värnplikt i egentlig bemärkelse (linjetjänst), och ersättningsreservister, som skulle fullgöra värnplikten som handräckningsfolk, trots att de voro fullt friska. Det var brister i fråga om kaderns storlek, utrustning och övning, som då omöjliggjorde folkkraftens fulla utnyttjande. Nu föreligger emellertid en vida allvarligare brist, i det att redan genom linjekontingentens begränsning och tillskapandet av ersättningsreserven själva grunden för en utsvällning borttagits. Hela denna kategoriklyvning måste emellertid sägas vara icke blott ur härordningssynpunkt farlig, utan även ur allmän demokratisk synpunkt olycklig. Faran av en alltför stark begränsning av linjekontingenten framhölls för övrigt i herr Hellbergs motion 1925, däri ut-

talades, att detta kunde befaras leda till att armén vid krigstillfälle saknade nödig tillgång på folk för att fylla uppkomna luckor. Skulle en 4-fördelningsarmé därutinnan kunna anses något så när tillfyllestgörande, så borde dess led avsevärt förtätas.

Det torde kunna sägas, att en härorganisation, om den skall giva verklig valuta för kostnaderna, vid mobilisering bör kunna väsentligt utöka, minst fördubbla antalet truppförband. I detta fall intar 1925 års härordning en särklass, i det att den icke förmår vid mobilisering organisera några reservtrupper. Dylika kunna fastmera enligt prop. 1925 nr 50 uppsättas endast så länge kader och värnpliktige från tidigare härordning stå till förfogande. Detta är givetvis ett svårt missförhållande samt innebär misshushållning med både pengar och försvarskraft.

Vid utformandet av erforderliga ändringsförslag synes den grundläggande principen böra vara att som mål för härordningen alltid ställa möjligheten att kunna uttaga landets hela försvarskraft, men också att endast så små ändringar i den beslutade organisationen skola vidtagas, som äro för detta ändamål oundgängligen nödvändiga. Det erforderliga behovet av kader kan icke utan särskild utredning exakt angivas, men i viss mån kunna hållpunkter härför erhållas genom de år 1925 förebragta utredningarna. En överföring till övergångsstat torde därför böra undvikas i den mån det kan påvisas, att den eventuellt avförda kadern till fullo erfordras för reservtrupperna. Däremot bör tvångsöverföringen fortgå, så snart det är tydligt, att fordringarna på kader icke göra ett annat tillvägagångssätt nödvändigt.

Det har, såsom också uttalades i det senaste liberala programmet, varit erforderligt att åstadkomma inskränkningar i organisationen. Det var under sådana förhållanden naturligt, att tanken uppkom att organisera armén på 5 fredsarméfördelningar. Genom den beslutade självständiga östra brigaden har också ett steg tagits i denna riktning. Olika vägar stå emellertid till buds att lösa det här uppställda syftemålet och att samtidigt ernå en ändamålsenligare fördelning av regementena på befolkningen, än vad enligt 1925 års oförändrade härordning är möjligt. Enligt denna kommer i Dalarne och Norrland ett infanteriregemente på 220,000 invånare, men i södra Sverige ett infanteriregemente på 330,000 invånare.

Det erfordras givetvis en fackmannamässig utredning för att kunna bestämma den omfattning av organisationen, som erfordras för att möjliggöra hela försvarskraftens utnyttjande på sätt en rationell härordning kräver. Här skall endast erinras, att den lämpligaste utvägen torde vara en kombination av de båda system, som kunna ifrågakomma, nämligen dels någon utökning av antalet truppförband, dels någon förtätning av kadern för varje särskild enhet.

I fråga om värnplikten har förut berörts borttagandet av kontingentsbegränsningen och skillnaden mellan linje och ersättningsreserv. Frågan

om övningstidens längd skall här icke upptagas till prövning, men väl frågan om dess användning i ett särskilt hänseende, nämligen beträffande de vapenföras befrielse från handräckningstjänst.

Vid försvarsfrågans behandling år 1925 anförde dåvarande försvarsministern: »Men under det att enligt det förslag, som föreligger från utskottet, utbildningsarbetet för de vapenföra värnpliktiga, som uttagas till linjetjänst, skall vara fritt från inblandning av handräckningsarbete, så ingår alltså i de 90 resp. 165 dagarna, som nu användas för utbildningen vid infanteriet under provisorietiden, hela handräckningstjänsten i den utsträckning, denna icke kan utföras av de icke vapenföra. Envar, som har följt förhållandena på detta område, vet, att denna handräckningstjänst har en för de vapenföra värnpliktiga fullkomligt förödande inverkan på utbildningen. Och jag tvekar icke att bestämt säga, att den utbildning, som kan givas enligt provisoriet, sådan den för närvarande är anordnad, är mycket sämre än den utbildning, som bör kunna meddelas enligt den anordning, som är tänkt i utskottsförslaget.» Jämväl i det senaste liberala programmet angavs såsom en förutsättning för de 140 dagarnas övningstid, att den användes uteslutande för de till linjetjänst uttagna värnpliktigas militära utbildning.

Detta har emellertid enligt offentligen lämnade uppgifter i verkligheten så långt ifrån varit fallet, att i stället till linjetjänst uttagna värnpliktiga i mycket stor utsträckning måst alltså användas till annat än militär utbildning. Det har sålunda genom pressen kommit till allmänhetens kännedom, att vid ett regemente (Älvsborgs) endast 44 % av handräckningstjänsten fullgöres av ersättningsreservister och återstoden av värnpliktiga i linjetjänst, och regementschefen vid ett annat regemente (Norrlands artilleriregemente) har meddelat, att antalet handräckningsdagar äro förbrukade redan vid de till linjetjänst uttagnas inryckning i vår, vadan således redan från inryckningsdagen dessa måste förrätta i det närmaste all handräckning. Det saknas icke anledning förmoda, att förhållanden av liknande slag råda vid större delen av truppförbanden. Detta måste undvikas, vilket icke torde kunna ske på annat sätt än att de icke vapenföra åter åläggas tjänstgöringsskyldighet i fred i samma utsträckning som övriga värnpliktiga.

I fråga om de värnpliktiga, som av sociala skäl nu befrias från värnpliktens fullgörande i fredstid kunde visserligen militära skäl måhända anföras att även ifråga om dessa upphäva deras undantagsställning. Men de grunder som föranlett detta undantag ha givetvis självständig betydelse och böra så mycket mindre frånses, som här endast är fråga om så små förändringar som möjligt i den beslutade härordningen.

Med kaderstyrkan sammanhänger ett annat ingalunda oviktigt spörsmål, nämligen studentutbildningen. Enligt försvarspropositionen 1925 avsågs att förlägga denna till tiden juni—december första året och juli—oktober andra året. Denna tid var givetvis ofördelaktig icke blott ur militär ut-

bildningssynpunkt utan även ur studenternas egen studiesynpunkt. Genom vissa under föregående år utfärdade bestämmelser har en på båda somrarna uppdelad utbildning kommit till stånd vid en del specialtruppslag, men icke för huvuddelen av de värnpliktiga studenterna, nämligen infanteriets befälselever. Anledningen härtill framgår av följande uttalande av inspektören för infanteriet:

»Jämlikt 1925 års försvarsbeslut har utbildningstiden för värnpliktsgruppen »studenter och likställda» blivit fastställd till 260 dagar fördelade på en första tjänstgöring om minst 230 dagar med början under första värnpliktsåret och en repetitionsövning före utgången av fjärde utbildningsåret. Den första tjänstgöringen kan uppdelas i omgångar, av vilka den sista skall fullgöras före utgången av fjärde året.

Beslutet ger frihet att vid bestämmandet av utbildningstidens förläggning och fördelning antingen låta första tjänstgöringen fullgöras i en följd, *sammanhängande linje*, eller uppdelad i omgångar, *delad linje*.

Vid valet av endera linjen för här berörd utbildning bör såsom i främsta rummet bestämmande faktor ställas dess lämplighet ur utbildningssynpunkt. Där så utan allvarligare olägenhet låter sig göra, må dock vid bestämmandet hänsyn tagas till att denna utbildning ej mer än skäligen inkräktar på de värnpliktigas egna studier m. m. Ur båda dessa synpunkter blir, då utbildningstiden så avsevärt förkortats, sommaren den årstid, som i främsta rummet bör tagas i anspråk för utbildningen.

— — — En utbildning på hösten och förvintern kan icke bedrivas med samma — nu mer än någonsin — erforderliga intensitet som under sommaren. Regementsövningen är höjdpunkten av den militära utbildningen under året, och en fortsatt tjänstgöring av en del värnpliktiga efter huvuddelens utryckning är mindre tilltalande ur psykologisk synpunkt. Med lämplig förläggning av andra årets utbildning (exempelvis mitten av maj—början av oktober) skulle den delade linjen även kunna bli lämplig ur studiesynpunkt.

Verkställd utredning har givit vid handen, att en dylik anordning med utbildning i särskilda förband av tvenne årgångar studenter samtidigt kräver en befälstillgång, som infanteriets med 1925 års försvarsbeslut starkt beskurna kadrar icke mäktar fylla. Under det närmaste utbildningsåret blir det med hänsyn härtill nödvändigt att anordna utbildningen i stort sett efter det förslag, som i 1925 års försvarsproposition upptogs. De fördelar, vilka — som ovan anförts — äro förenade med utbildningens förläggande till sommaren, göra det dock nödvändigt att snarast möjligt taga en omorganisation i överensstämmelse med här angivna linjer under övervägande.

I samband härmed kan jag icke underlåta att med hänvisning till utredningen på det allvarligaste framhålla, hurusom infanteriets kadrar även med denna anordning av utbildningen visa betänkliga brister, särskilt i subalternofficersgraden. Skall den kortare utbildningstiden verkligen kunna på rätt sätt utnyttjas, torde en kaderökning vara ofrånkomlig.»

Det är således tydligt, att de militära myndigheterna numera i detta fall föredraga den delade linjen, och att uteslutande kaderns svaghet är anledning till att den icke kommit till användning. Men att av sparsamhetsskäl tvinga studenterna att tjänstgöra på olämpliga tider synes vara ett slöseri. Det är för övrigt så mycket mera anledning att taga hänsyn till studenternas berättigade intressen som dessa ju ålagts en väsentligt längre utbildningstid än övriga värnpliktige.

Det må slutligen erinras om herr Löfgrens uttalande i försvarsdebatten 1925.

»Men min främsta principiella anmärkning mot det kungl. förslaget utgångspunkter gäller just, att regeringen dock *icke tillräckligt* sett på försvarsfrågan i dess internationella sammanhang. Man säger, att vårt militärpolitiska läge har väsentligt förbättrats. Må så vara, men — om det åter skulle försämrats, hur tänker man då handla? Det är för den eventualiteten, som vi liberala satt oss emot att nu skära bort för mycket, och taga bort det, som icke så lätt kan fås igen.»

Till dessa svårersättliga delar höra främst befälskadrerna.

I stället för att vid årsskiftet 1927—1928 överföra ett visst antal av arméns personal till övergångsstat synes därför denna personal böra bibehållas i tjänstgöring, men fördelas på de återstående regementena. Vissa beställningar kunna härvid emellertid likväl indragas på grund av sammanslagningen. Det må härvid icke blott framhållas betydelsen av att den svårersättliga kadern, vars utbildning kostat staten avsevärt kapital, bibehållas i viss utsträckning, utan även, att denna personal icke i större utsträckning än som redan skett åstadkommer ogynnsamma verkningar på arbetsmarknaden.

Det bör framhållas, att de nu föreslagna åtgärderna icke torde vara ägnade att medföra utgifter av alltför avskräckande natur, trots de synnerligen betydelsefulla förbättringar, som kunde erhållas. För instundande budgetår medför bevarandet av den kader, som annars skolat indragas, praktiskt taget ingen kostnad utöver vad som följer av 1925 års beslut. Men även i fortsättningen, så länge tjänsterna uppehållas av dem, som eljest skolat tvångsavsckedas, blir merkostnaden vad officers- och underofficerskadern beträffar åtminstone till en början icke större än skillnaden mellan den år 1925 tillerkända lönen (full lön för B-ort) och den lön som må betingas av de nya tjänstgöringsförhållandena.

På grund av vad sålunda anförts hemställes — under hänvisning till de i särskild motion framställda yrkanden rörande ändringar i värnpliktslagen —

att riksdagen ville besluta sådan begränsning av de år 1925 beslutade regementsindragningar och kaderbeskärningar inom truppförbanden, att hela årskontingenten vapenföra värnpliktiga — med de undantag som betingas av sociala skäl — må kunna erhålla utbildning i fred.

Stockholm den 13 januari 1927.

Martin Fehr.

G. Kobb.